

Роберт МИХАЈЛОВСКИ¹

ГРАДОТ БИТОЛА / МАНАСТ'Р ПО ОСМАНЛИСКОТО ОСВОЈУВАЊЕ ВО 1385

Клучни зборови: *Битола, Толи Манаст'р, населба, население, градски маала*

Апстракт: *Овој напис овозможува задлабочена анализа на османлиското освојување на градот Битола (Република Македонија) во 1385. Го разгледува развојот на новата османлиска населба со нејзиниот состав на населението и инфраструктура низ историските извори. Сочуваните османлиски дворски архиви од периодот помеѓу XV и XIX век понудија сведоштва за структурата и организацијата на градот и неговите јавни градби.*

По напредувањето во северозападна Мала Азија, османлиската војска во 1354 кај Галиполе премина на Балканскиот Полуостров. Византиската Империја и Бугарското Царство беа во опаѓање, додека Српската Империја и латинските кнежевства се распаѓаа ослабнати од внатрешни поделби. Во Европа султанот Мурат I Худаендигар (1360-1389), по заземањето на Адријанопол во 1361 и Пловдив во 1363, извојува победа над сојузничката војска на Србите и Бугарите на бреговите на реката Марица во 1371². По преземањето и колонизирањето на богатата област на Серес и Драма во 1383³, на султанот му стана јасно дека беше неопходно за неговото освојување

на Балканскиот Полуостров да преземе три града. Заземањето на Софија значеше проширување на неговата власт до реката Дунав; градот Ниш беше клуч за Србија; а преземањето на Битола би го овозможило понатамошното освојување на Западна Македонија, Епир, Малисор и Тесалија.

Навалата на Балканскиот Полуостров и освојувањето на Битола беа раскажани во османлиските хроники на Ашик-паша Заде, Хаџи Садудин-ефенди (у. 1599), Коџа Хусеин (у. 1644), Солак Заде (у. 1657) и Идриз Битлисли (у. 1520)⁴. Битлислиевата историја на Османлиите, именувана „Хешт бихишт“ (Осумте градини на Рајот), е највредната бидејќи има целосен опис на освојувањето на Битола⁵. Тој објаснува дека градот

⁴ А. Матковски – К. Аручи, „Македонија и соседните области во хрониката на Солак Заде (1373-1633)“, *Историја*, vol. XIX/3, (1975), стр. 237 б. 16; А. Матковски – К. Аручи, „Македонија и соседните области во турската хроника ‘Такут теварих’ од Коџа Садудин-ефенди (1361-1520)“, *Историја*, vol. XXIII/2-3, (1979), стр. 236 б. 19; А. Матковски – К. Аручи, „Македонија и соседните области во хрониката ‘Беда-и ул векаи’ од Коџа Хусеин (1328-1491)“, *Историја*, vol. XV/2, (1979), стр. 157, б. 34; А. Стојановски, *Градовите во Македонија од крајот на XIV до XVII век*, Скопје 1981, стр. 13-15; Fraenkel, Eran, *Skopje from the Serbian to Ottoman Empire: conditions for the appearance of a Balkan Muslim city*, (PhD. Thesis), University of Pennsylvania 1986, pp. 34-35.

⁵ К. Аџиевски, *Пелагонија во Средниот век, од доаѓањето на Словените до паѓањето под турска власт*, Скопје 1994, стр. 272; Г. Суботиќ, *Охридската сликарска школа од XV век*, Охрид 1980, стр. 36, б. 31; R. Mihajlovski, ‘The church of the Most Pure Virgin at the village of Graeshnitsa’, *Spirituality in Late Byzantium*, Newcastle upon Tyne, 2010, pp. 105-116. Во списокот на султановите приходи од 1488/89 од битолската област беа спомнати титулите на претходните феудални господари, „земји на Вукашин и Димо Војвода“.

¹ Австралиски католички универзитет, Мелбурн, Австралија, 115 Викторија Паркејд, Фицрој, Викторија, 3065, Австралија: r.mihajlovski@latrobe.edu.au.

² S. Shaw, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey (1280-1808)*, vol. I, Cambridge, London, New York, Melbourne 1976, pp. 17-19; D. Hupchick, *The Balkans, from Constantinople to Communism*, London, New York 2002, pp. 101-123; R. Mihajlovski, *The Development of Spiritual and Intellectual life in Bitola/Manastir during the Ottoman centuries*, PhD. Dissertation, La Trobe University 2004, pp. 61-69.

³ Г. Острогорски, „Серска област после Душанове смрти“, *Посебна издања Византолошког института*, vol. IX, Београд 1965, стр. 244-251, 255.

беше привлечен со својата богата околина. Населението пружа активен вооружен отпор во текот на неколку дена. Војсководецот на османлиската војска Кара Тимурташ-паша го презеде градот „со сабја во раката“ и тврдината беше срамнета со земја⁶. Многу подоцна, во седумнаесеттиот век, патникот и хроничар Хаџи Калфа го опиша походот под водство на Тимурташ-паша. Според него, по преминувањето на реката Вардар, Османлиите ја зазедоа Битола (Манаст’р) со напад преку пелагониските мочуришта, а потоа се пробија на север кон Прилеп. Така Манаст’р и Прилеп станаа гранични тврдини на новата империја⁷. Месните христијански легенди собрани од Марко Цепенков во деветнаесеттиот век исто така нудат некои вредни сведоштва: „...при сè што Битола ја преземале од две страни, една војска откај Прилеп дошла, друга откај Воден и пак лесно не можеле Битола да ја преземат...“⁸ Со освојувањето на Битола (Манаст’р) во 1385, западната воена граница беше проширена. Еден ферман (царски указ) издаден од Мурат I во 1386 му дозволи на неговиот војсководец Евренос-беј да создаде наследна држава (Gazi Mülkler) од Комотини до Битола, со титула на владетелот „Господар на граничните краишта“ (Uç-bey)⁹.

Развојот и уредувањето на градската инфраструктура и администрација следеа по востановувањето на новиот османлиски град именуван „Манаст’р“ или „Толи Манаст’р“¹⁰. Место тврди-

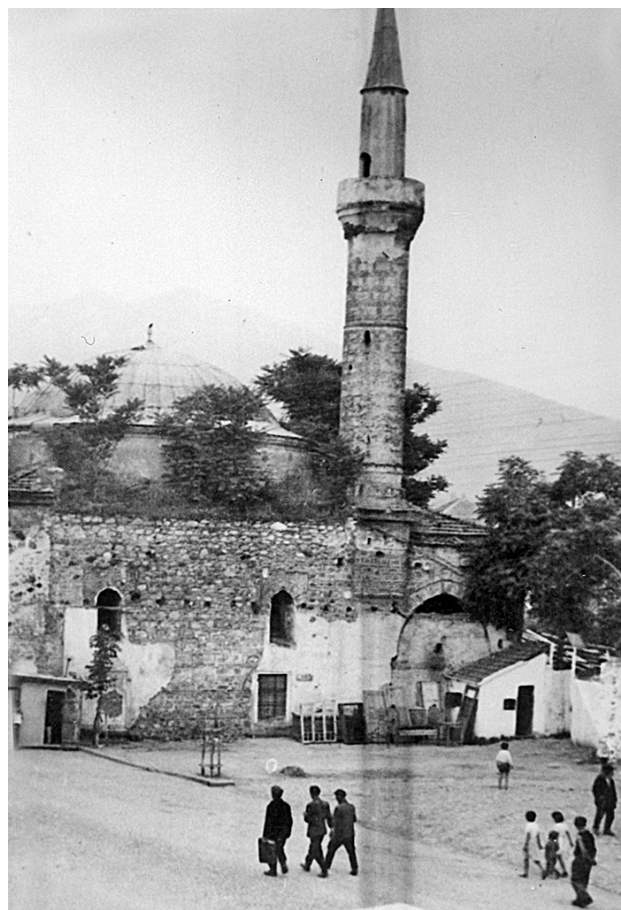
⁶ М. Тевфик, „Кратка историја битолског вилаета“, Братство, vol. XXVII (прев. Г. Елезовић), Београд 1933, стр. 204; Ј. Хаџи-Василевић, „Град Битола“, *Кроз Стару Србију и Македонију 1897 године*, Братство, vol. XIV, Београд 1911, стр. 41; Аџиевски, *Пелагонија во Средниот век*, стр. 268-281.

⁷ Н. Gibbons, *The Foundation of Ottoman Empire, a History of the Osmanlis up to the death of Bayezid I, 1300-1403*, London 1968, p. 158; С. Hadschi, *Rumeli und Bosnia geographisch beschrieben von Mustafa Ben Abdalla Hadschi Chalfa*, (J. von Hammer), Vienna 1812; L. Kinross, *The Ottoman centuries*, London 1977, pp. 53-55.

⁸ М. Цепенков, *Преданија*, vol. VII, Скопје 1972, стр. 120-121.

⁹ V. Moutafchieva, *Agrarian relations in the Ottoman Empire in the 15th and 16th centuries*, Boulder 1988, pp. 8-9.

¹⁰ Името на Толи Манаст’р беше амалгамација на имињата Битола и Манаст’р, (Би)Толи Манаст’р. Ursinus, Michael, „Manastir“, *Encyclopaedia of Islam*, vol. VI, Leiden 1995, pp. 371-372; С. Mostras, *Dictionnaire géographique de l’empire Ottoman*, St. Petersburg 1873, p. 170; Ст. Романски, „Имената на нџкои македонски градове. – 3. Битола“, *Македонски преглед*, vol. V/4, Софија 1929, стр. 63-70; Т. Томоски, „Како топонимот Манастир се наложил за втор назив на градот Битола“, *Македонија низ вековите*, Скопје 1999, стр. 462-473.

Сл. 1, Дамија Сунгур Чауш, 1435

ната на ридот Бори-кале и претходната монашка населба¹¹, Османлиите одново градот отворен тип на урбана структура на левиот брег на реката Драгор. Од почетокот градот беше важен воен и стратешки центар од каде што се ширеа походи кон Западна и Јужна Македонија, Малисор и Епир: во 1385 имаше поход кон Бераг; Солун беше заземен во 1387; потоа во 1388 беше поведен поход кон Валона; собранието во Караферја (Бер, Верија) се случи во 1393 или 1395; и опсадата на Круја во 1466¹². Бидејќи Манаст’р беше важен воен центар и место од коешто беше лесно да се контролира областа, султаните го посетија Толи Манаст’р во многу прилики. Така во 1387 Мурат беше првиот османлиски владетел што го посети градот. Бајазит Ј’лд’р’м (Молњата) дојде во 1393; потоа султанот Мурат II го следува во 1448. Мехмед Освојувачот го посети Манаст’р при маршот кон

¹¹ Ѓ. Петров, *Материали по изучувањето на Македонија*, Софија 1896, стр. 120.

¹² Н. Gibbons, *The Foundation of Ottoman Empire, a History of the Osmanlis up to the death of of Bayezid I, 1300-1403*, pp. 159-160; Н. Inalcik, *The Ottoman Empire, the Classical age, 1300-1600*, London 1973; F. Babinger, *Mehmed the Conqueror and his time*, Princeton University 1978, pp. 251-253; Hupchick, *The Balkans, from Constantine to Communism*, pp. 144-163.

Сл. 2, Едвард Ли'р, панорама на градот, 1848

Албанија во 1466, а Бајазит II во 1492 остана во градот три дена, кога еден непознат хајдари-дериш се обиде да го убие¹³.

Покрај воените активности, градот почна да се развива како трговски, управен и верски центар. Првиот попис на населението (Mufassal defter), којшто се изведе во 1460-1468, го покажува зголемувањето на муслиманското население на 275 семејства, додека христијанското население беше 175 семејства. Пописниот дефтер бр. 993 од околу 1460 покажува дека градското население беше поделено на седум населби (маала) – шест за муслимани и една за христијани. Муслиманските маала беа:

1. Демирци Јусуф и Исмаил, со 45 домаќинства;
2. Али Бурекчи, со 42 домаќинства;
3. Алајдин, со 56 домаќинства;
4. Кара Хамза, со 45 домаќинства;
5. Табак Девлетхан, со 56 домаќинства и
6. Сарач Даут, со 46 домаќинства.

Тоа се вкупно 290 муслимански домаќинства во шест муслимански маала. Христијанското маало беше:

7. Дабижив, со 175 домаќинства¹⁴.

¹³ Тевфик, „Кратка историја битолског вилајета“, стр. 210-211, 233; Н. Inalcik, *The Middle East and the Balkans under the Ottoman Empire*, Bloomington 1993, pp. 32-33.

¹⁴ М. Соколоски, „Турски изворни податоци од XV и XVI век за градот Битола“, *Гласник на Институтот за национална историја*, vol. VII/1, Скопје 1963, стр. 129.

Муслиманското население ги претпочиташе маалата на левиот брег на реката, на повисоката земја и на јужните падини на ридовите (Bağır mahalle). Најблизу до реката беа изградени најважните градби на османлискиот исламски град: главната џамија (Ulu cami), со нејзините верски образовни установи; јавната бања (хаммам); гостилницата и јавната кујна (имарет); пазарот и управни згради. Сунгур Чауш-беј, еден од војководците на султанот Мурат II, ја подигна првата џамија околу 1435. Изгледа дека Сунгур-беј влечеше потекло од областа на Манаст'р и беше земен како девширме (данок во крв) во Истанбул. Тој изгради или обнови една цврста градба со минаре на левата страна во селџучки стил. Џамијата беше месно позната како „Ески“ или „Атик-џамија“, а исто така беше позната и како „Солак-џамија“ поради местоположбата на минаретото¹⁵. Во градот беа воспоставени неколку рани

¹⁵ Тевфик, „Кратка историја битолског вилајета“, стр. 207, 213-214; К. Томовски, „Џамии во Битола“, *Годишен зборник на Техничкиот факултет*, Скопје 1956/57, стр. 34-35, 46; Х. Калеси, *Најстарији вакуфски документи у Југославији на арапском језику*, Приштина 1972, стр. 65-69; Р. Михајловски, „Неколку османлиски споменици од Битола“, *Културно наследство*, vol. 26-27, Скопје 2001, стр. 67; Р. Mihajlovski, „The sixteenth century mosques in Bitola/Toli Manastir“, *Patrimonium.mk*, vol. 7-8 (2010), pp. 351-366; М. Асимов, „Битолски арапски записи од XIV век“, *Битола низ вековите* (уред. А. Стерјовски), vol. IV, Битола 2001, стр. 35; Hupchick, *The Balkans, from Constantinople to Communism*, p. 129.

Сл. 3, Едвард Ли'р, панорама на градот, 1848

исламски установи: во 1430 првата библиотека на исламска литература¹⁶, потоа светите гробови на дервишите Кирхор-баба и Џигер-баба¹⁷, а по 1491 едно теќе на накшбенди-дервишите, од страна на следбениците на шејх Абдала ал Илахи од Енице-вардар¹⁸.

Номадските групи од анатолиските области Ајдин, Караман и Коња ја колонизираа плодната рамнина Пелагонија. На југ кон градот Хлерин/Флорина се сместија во сопствените села: Кинали, Мезцидли, Хасан Оба, Будаclar, Караман, Елеклер и Канатлар¹⁹.

¹⁶ Н. Т. Norris, *Islam in the Balkans*, Columbia 1993, p. 57.

¹⁷ Тевфик, „Кратка историја битолског вилајета“, стр. 214; J. Brown, *The Dervishes*, London 1968, p. 88; В. Μιρμιόγλου, *Οι Δερβίσηαι*, Екáττη 1940, p. 45; Михајловски, „Неколку османлиски споменици од Битола“, стр. 66-67.

¹⁸ М. Kiel, *Studies on the Ottoman Architecture of the Balkans*, Aldershot, Brookfield 1990, p. IV/310.

¹⁹ N. Todorov, *The Balkan city 1400-1900*, Washington 1983, p. 49; М. Соколоски, „Битола и битолско во XV и XVI век“, *Прилози на Македонската академија на науките*, vol. VI/2, Скопје 1975, стр. 43-55; М. Соколоски, „Прилеп и прилепско под турска врховна власт од XV до крајот на XVIII век“, *Прилеп и прилепско низ историјата*, Прилеп 1971, стр. 120-123; М. Ibrahimgil, „Educational buildings in Bitola during the Ottoman rule“, *Ataturk ve Manastir*, Ankara, Bitola 1998, p. 109.

Во 1475 италијанскиот трговец Јакопо де Промонторио де Кампис напиша во своето дело “Governe et Entrate dell’ Gran Turco” дека Манастир беше најбогатиот санџак (капетанија) помеѓу седумнаесетте покраински области (sancak) на покраината Румелија (Rumeli Eyalet)²⁰. Санџакот на Манастир се состоеше од две полициски префектури (subaşı): една во Охрид и една во Прилеп²¹.

Во времето на султанот Бајазит II (1481-1512), сефардските Евреи од Шпанија и Португалија и Ашкенази од Средна Европа се населија по македонските градови. Во градот Манастир сефардските Евреи се сместија на левиот брег на реката, веднаш до пазарот. Своите гробишта ги воспоставија околу 1496²². Пристигнувањето на Евреите продолжи во седумнаесеттиот век, создавајќи конкуренција и културна соработка со трговците од Дубровник²³.

²⁰ Iacopo de Promontorio de Campis, (ed. F. Babinger), *Die Aufzeichnungen*, Munich 1957; Н. Inalcik, “Rumeli” *Encyclopaedia of Islam*, vol. VIII, 1995, p. 610.

²¹ А. Стојановски, *Македонија во турското средновековие*, Скопје 1989, стр. 57; Н. Inalcik, “Rumeli”, *Encyclopaedia of Islam*, vol. VIII, Leiden 1995, pp. 607-611.

²² Натписот над портата на еврејските гробишта во Битола ја забележува годината 1496. Градбата беше неодамна обновена.

Сл. 4, Едвард Ли'р, панорама на градот, 1848

Пописот на населението во 1521 покажува зголемување од повеќе од 68% на градското население²⁴. Врз основа на пописот се проценува дека градот броеше 625 муслимански семејства, 198 христијански семејства, 48 еврејски семејства и 19 цигански семејства. Во тоа време областа на градот беше поделена на 22 муслимански маала, 10 христијански, 1 еврејско (Семаат-и Јехудијан) и 1 циганско (Семаат-и Џинганејан)²⁵. На почетокот на шеснаесеттиот век Битола/Манастир беше помеѓу четириесет и петте градови коишто беа хас на султанот со приходи меѓу 100000 и 300000 акчиња²⁶.

Од времето на освојувањето може да се најдат некои записи на месните христијански челници и градот Прилеп беше седиште на пелагониските епископи, состојба што траеше до крајот на петнаесеттиот век. Според катастарскиот дефтер од

²³ В. Krekić, *Dubrovnik, a Mediterranean urban society 1300-1600*, Aldershot, Brookfield 1997, pp. X/839-840; A. Matkovski, *A History of the Jews in Macedonia*, Skopje 1982, p. 43.

²⁴ Соколоски, „Турски изворни податоци од XV и XVI век за градот Битола“, стр. 18; Стојановски, *Македонија во турското средновековие*, стр. 168. Според пописот од 1523, циганската заедница беше позната како „демаат на Чакир“ и се состоеше од 44 муслимански семејства.

²⁵ Соколоски, „Турски изворни податоци од XV и XVI век за градот Битола“, стр. 138, 140-141.

²⁶ Todorov, *The Balkan city 1400-1900*, pp. 80-81, 86-87. Помеѓу 1526 и 1528 султановите приходи од хасот на Манастир беа 106226 акчиња, а подоцна дури 261325 акчиња. Gökbiçgin, Таууиб, „Ayalet Rumelija (Popis sandžaka i gradova na početku vladavine Sulejmana Veličanstvenog)“, (prev. Н. Šabanović), *Prilozi za orijentalnu filologiju*, vol. XVI-XVII, Sarajevo 1966/67, p. 316; Стојановски, *Македонија во турското средновековие*, стр. 56-60. Во текот на XVI и XVII век градот и областа на Манастир припаѓаше на Паша-сандџакот (Nahye-i Manastır der Liva-i Paşa).

1467/8, митрополитот Давид Хорисен беше мулк-сајбија (mülk sahibi) и го поседуваше мулк-намето (mülkname) доделено од султанот Мехмед. Во првата четвртина на шеснаесеттиот век пелагониската епископија одново се појави со своите дејства и беше поместена назад на старото седиште во Битола. Црковната градителска дејност во градот и областа беше регулирана со строгите условувања на османлиските чиновници. Одреден број на еднокорабни цркви беа изградени, обновени и живописани во околните села Граешница, Чебрин, Чагор и Топлица. Главната битолска црква „Св. Димитриј“ на десниот брег на реката Драгор беше обновена исто така²⁷.

Градот Манастир беше добро познат како седиште на исламската правна наука од ханафитската школа. Еден од познатите правници беше Иса Факх, којшто предаваше право (fikih). Во средината на стариот град изгради џамија што го носи неговото име и медреса (училиште) во годината 1505-6²⁸.

Во шехерот на Манастир беа исто така подигнати некои световни градби, како што беше прочуениот покриен пазар „Bezesten“, завештание на големиот везир Даут-паша во 1541²⁹. Помеѓу 1512 и 1516 султанот Селим I, по неговата победа над Персијците кај Чалдран, ги прати познатите

²⁷ Р. Михајловски, „Преглед на христијанската историја на Пелагонија и архиереите хераклејско-пелагониски до 1767 година“, *Прилози, Друштво за наука и уметност*, vol. 54-55/I (1993) стр. 10-11; Mihajlovski, *The Development of Spiritual and Intellectual life in Bitola/Manastir during the Ottoman centuries*, p. 124, n. 397.

²⁸ Тевфик, „Кратка историја битолског вилајета“, стр. 211-21; Калешки, *Најстарији вакуфски документи у Југославији на арапском језику*, стр. 145-155; Е. Н. Ајверди, *Asimpada Osmanli mimari eserleri Yugoslaviya*, vol. III, Istanbul 1981, pp. 99-100.

²⁹ М. Çezar, *Typical commercial buildings of the Ottoman Classical period and the Ottoman construction system*, Istanbul 1983, p. 62.

занаетчии од Табриз во поголемите османлиски градови. Некои од нив се сместија во Манастир, каде што ја збогатија месната архитектура, а исто така работеа и со сребро³⁰. Во текот на втората половина на шеснаесеттиот век дузина други верски и световни градби беа подигнати главно како побожно завештание (vakıf) на месните кадии или значајни личности. Примери се: Кади Махмуд-ефенди или Јени-џамија од 1553/4, џамијата со хармонични пропорции на Гази Хајдар Кади изградена во 1565, како и некои од јавните бањи и други цивилни градби³¹.

Во 1544 изворите на приход внатре во самиот град беа резервирани како *hassa* (данок во империјалната каса) за касата на големиот везир Хусрев-паша (*hassa-ı destur-ı Hüsrev Paşa*), а друг голем везир, Ахмед-паша, имаше 106226 акчиња приход. Управно нахијата (подобласт на градската средина со население од 5000 до 10000) на Манастир беше управен дел од Паша-санџаќот, којшто беше најголемата балканска покраина³². Во тоа време (1544) самиот град беше поделен на 23 муслимански маала, 13 христијански, едно циганско и едно еврејско маало. Муслимански маала беа: 1) Мехмед Сипахи, 2) Софта Хоџа, 3) Емин, 4) Бостанџи Заде, 5) Караџа Беј, 6) Фируз Субаши, 7) Јакуб Беј, 8) Хајдар Беј, 9) Насуф Беј, 10) Димишки Беј, 11) Хусејн Субаши, 12) Јени, 13) Кара Табак, 14) Касим Челеби, 15) Кемал Беј, 16) Копек Беј, 17) Чауш Беј, 18) Огул Паша, 19) Кара Оглан, 20) Турбе, 21) Бали Беј, 22) Исхак Челеби или Ејне Беј, 23) Хаџ Беј. Христијанските маала беа: 1) Којо Димо, 2) Тодор Минчо или Лукач, 3) Рале Петко, 4) Пејо Никола или Поп Пејо, 5) Тодор Јанко, 6) Петко Дапко, 7) Торник „Крапче“, 8) Доне, 9) Дапче Стојко, 10) Грнчарите, 11) Димишки Беј, 12) Хасан Беј, 13) Турбе или Софта Хоџа. Циганската област (*семаат-и Џингенуан*) беше дополнително поделена на Насредин и Хаџи Абдула. Имаше и еврејска област (*семаат-и Јехүддијан*)³³. Според османлиската пописна по-

³⁰ Kinross, *The Ottoman centuries*, p. 167; Тевфик, „Кратка историја битолског вилајета“, стр. 206.

³¹ Тевфик, „Кратка историја битолског вилајета“, стр. 212; Томовски, „Џамии во Битола“, стр. 37-38, 41-42, 51-52; А. Андрејевић, *Исламска монументална уметност XVI века у Југославији*, Београд 1984, стр. 36-37; Е. Н. Ајверд, *Asimpada Osmanli mimari eserleri Yugoslaviya*, cilt III, Istanbul 1981, pp. 99, 166.

³² Соколоски, „Турски изворни податоци од XV и XVI век за градот Битола“, стр. 145; Todorov, *The Balkan city 1400-1900*, app. I, p. 471; Gökbiçgin, „Ayalet Rumelija (Popis sandžaka i gradova na početku vladavine Sulejmana Veličanstvenog)“, p. 311.

³³ Соколоски, „Турски изворни податоци од XV и

пулациона статистика од 1568, градот Манастир се состоеше од 618 муслимански домаќинства, 125 христијански домаќинства, 285 еврејски домаќинства и 51 циганско домаќинство.

Во шеснаесеттиот век Манастир стана интелектуален центар, со значителен број учени луѓе, поети, писатели и верски научници. Следејќи ја исламската љубов за поезијата, прочуените месни поети беа: Кхавери Кади, Целал Хусеин Челеби, Зухуру Челеби, Кади Хасан ибн Али-Манастирли, Мевлана Џивани, Манастирли Кади Синан, Вахји Мустафа, Сулејман Ајани, Катиб Хасан, А’таи Нев’и Заде, Ле’али Хасан-ефенди и други³⁴. Како духовна средина, градот и околината станаа место со разни ложи на суфи од тарикатите Накшбенди, Рифај, Бекташи и Халвети³⁵.

Во 1590 венецијанскиот пратеник Лоренцо Бернардо патува по Егнатискиот пат и стигна во Манастир (го нарече “Monasterio”) и остана неколу дена во месниот каравансарај. Го опиша градот со 1500 куќи од коишто 200 беа еврејски. Немаше ниту градски сидини ниту санџак-беј, бидејќи беше тимар на великиот везир, којшто имаше приход од дваесет торби акчиња. Градот имаше судија, изобилие од жито и одржуваше трговија со восок, волна и кожа. Турците беа добротвори тука бидејќи беше место за учење, произведувајќи способни луѓе, добро оспособени за спроведување на правдата, коишто беа пракани за кадии во разни делови на Османлиската Империја. Месноста имаше изобилство на води и фонтани за пиење. Низ градот течеше голема река, именувана “Масофро” (Драгор) којашто подивуваше назиме. Манастир имаше „бедестен“, убави џамии и каравансарајот,

XVI век за градот Битола“, стр. 138, 140-141, 146-147; Соколоски, Методија, „Битола и битолско во XV и XVI век“, *Прилози на Македонската академија на науките*, vol. VI/2, Скопје 1975, стр. 18, 32, 38.

³⁴ Тевфик, „Кратка историја битолског вилајета“, стр. 220-229; E. Gibb, *A History of Ottoman poetry*, London 1902, vol. II, p. 370, vol. III, pp. 232-233; H. T. Norris, *Islam in the Balkans*, Columbia 1993, p. 49; M. T. F. Bursali, *Osmanli müellifleri*, vol. I, Istanbul 1915; M. Асимов и Д. Димитровски, „Турскиот книжевен и научен труд“, *Печатарството и издаваштвото во Битола*, Битола 1999, стр. 16-17; R. Dankoff, and R. Elsie, *Evliya Çelebi in Albania and adjacent regions (Kosovo, Montenegro, Ohrid)*, Leiden, Boston, Köln 2000, p. 169. Ле’али Хасан-ефенди, поет и научник од Манастир, беше автор на хронограмот на џамијата на Хасан Бали Заде во Елбасан и на Јени-џамијата во Манастир.

³⁵ Тевфик, „Кратка историја битолског вилајета“, стр. 216-230; Hasluck, Frederick William, *Christianity and Islam under the Sultans*, vol. I, Oxford 1929, pp. 356-357, 524.

којшто беше добар за коњи, но неудобен за луѓе. Рабинот когошто Бернардо го нарече „конзул“ беше раби Самуел Нахмиас (Бернардо го именува „Намаис“ место „Нахмиас“), брат на челникот на солунската еврејска заедница, раби Абрахам Нахмиас³⁶. Според месните судски архиви (кадиски сицили), еврејското население во Манастир живееше во густо населено маало близу до брегот на реката, којашто се викаше „Ел Куртијо“³⁷.

Можеме да заклучиме дека помеѓу 1450 и 1600 беше „златното доба“ за архитектуралниот и урбан развој на Толи Манастир. Осумнаесеттиот век беше период на стагнација, но во текот на деветнаесеттиот век стана седиште на Румелискиот вилает и Третата армија, што донесе некои одлучувачки настани во поновата историја на целиот регион.

³⁶ S. Yerasimos, *Les voyageurs dans l'Empire Ottoman (XIV-XVI s.)*, Ankara 1991, p. 34; A. Matkovski, *History of the Jews in Macedonia*, p. 43; A. Vacalopoulos, *History of Macedonia 1354-1833*, Thessaloniki 1973, p. 143.

³⁷ E. Benbassa, and A. Rodriguez, *The Jews of the Balkans, the Judaeo-Spanish community, XV to XX centuries*, Oxford 1995, p. 17; Г. Димовски, *Битолските Евреи (Los Didjos di Monastir)*, Bitola 1995, стр. 34.

* првобитно објавено на англиски јазик во зборникот трудови од научен собир “Türk Tarihinde Balkanlar (Balkans in the Turkish History)” издаден од Sakarya Üniversitesi во 2013 година.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Ayverdi, Ekrem Hakki, *Asimpada Osmanli mimari eserleri Yugoslaviya*, vol. III, Istanbul 1981;
- Babinger, Franz, *Mehmed the Conqueror and his time*, Princeton University 1978;
- Benbassa, Esther and Rodriguez, Aaron, *The Jews of the Balkans, the Judaeo-Spanish community, XV to XX centuries*, Oxford 1995;
- Brown, John, *The Dervishes*, London 1968;
- Bursali, M. T. F., *Osmanli müellifleri*, vol. I, Istanbul 1915;
- Çezar, Mustafa, *Typical commercial buildings of the Ottoman Classical period and the Ottoman construction system*, Istanbul 1983;
- Dankoff, Robert and Elsie, Robert, *Evlîya Çelebi in Albania and adjacent regions (Kosovo, Montenegro, Ohrid)*, Leiden, Boston, Köln 2000;
- Fraenkel, Eran, *Skopje from the Serbian to Ottoman Empire: conditions for the appearance of a Balkan Muslim city*, (PhD. Thesis), University of Pennsylvania 1986;
- Gibb, Edward, *A History of Ottoman poetry*, London 1902, vol. II, vol. III;
- Gibbons, Herbert, *The Foundation of Ottoman Empire, a History of the Osmanlis up to the death of Bayezid I, 1300-1403*, London 1968;
- Gökbilgin, Tayyib, “Ayalet Rumelija (Popis sandžaka i gradova na početku vladavine Sulejmana Veličanstvenog)”, (prev. H. Šabanović), *Prilozi za orijentalnu filologiju*, vol. XVI-XVII, Sarajevo 1966/67;
- Hadschi, Chalfa, *Rumeli und Bosnia geographisch beschrieben von Mustafa Ben Abdalla Hadschi Chalfa*, (J. von Hammer), Vienna 1812;
- Hasluck, Frederick William, *Christianity and Islam under the Sultans*, vol. I, Oxford 1929;
- Hupchick, Dennis, *The Balkans, from Constantinople to Communism*, London, New York 2002;
- Iacopo de Promontorio de Campis, (ed. F. Babinger), *Die Aufzeichnungen*, Munich 1957;
- Ibrahimgil, Mehmed, “Educational buildings in Bitola during the Ottoman rule”, *Ataturk ve Manastir*, Ankara, Bitola 1998;
- Inalcik, Halil, “Rumeli”, *Encyclopaedia of Islam*, vol. VIII, Leiden 1995;
- Inalcik, Halil, *The Middle East and the Balkans under the Ottoman Empire*, Bloomington 1993;
- Inalcik, Halil, *The Ottoman Empire, the Classical age, 1300-1600*, London 1973;
- Kiel, Machiel, *Studies on the Ottoman Architecture of the Balkans*, Aldershot, Brookfield 1990;
- Kinross, Lord, *The Ottoman centuries: The Rise and Fall of the Turkish Empire*, London, Morrow, 1977;
- Krekić, Bariša, *Dubrovnik, a Mediterranean urban society 1300-1600*, Aldershot, Brookfield 1997;
- Matkovski, Aleksandar, *A History of the Jews in Macedonia*, Skopje 1982;
- Mihajlovski, Robert, ‘The church of the Most Pure Virgin at the village of Graeshnitsa’, *Spirituality in Late Byzantium*, Newcastle upon Tyne, 2010;
- Mihajlovski, Robert, “The sixteenth century mosques in Bitola/Toli Manastir”, *Patrimonium.mk*, vol. 7-8 (2010);
- Mihajlovski, Robert, *The Development of Spiritual and Intellectual life in Bitola/Manastir during the Ottoman centuries*, PhD. Dissertation, La Trobe University 2004;
- Μιρμίρογλου, Βλαδίμηρος, *Οι Δερβίσσαι*, Εκάτη 1940;
- Mostras, C., *Dictionnaire géographique de l’empire Ottoman*, St. Petersburg 1873;
- Moutafchieva, Vera, *Agrarian relations in the Ottoman Empire in the 15th and 16th centuries*, Boulder 1988;
- Norris, H. T., *Islam in the Balkans*, Columbia 1993;
- Shaw, Stanford, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey (1280-1808)*, vol. I, Cambridge, London, New York, Melbourne 1976;
- Todorov, Nikolay, *The Balkan city 1400-1900*, Washington 1983;
- Ursinus, Michael, “Manastir”, *Encyclopaedia of Islam*, vol. VI, Leiden 1995;
- Vacalopoulos, Apostolos, *History of Macedonia 1354-1833*, Thessaloniki 1973;
- Yerasimos, Stephanos, *Les voyageurs dans l’Empire Ottoman (XIV-XVI s.)*, Ankara 1991;

- Андрејевиќ, Андреј, *Исламска монументална уметност XVI века у Југославији*, Београд 1984;
- Асимов, Муцаит и Димитровски, Димитар, „Турскиот книжевен и научен труд“, *Печатството и издаваштвото во Битола*, Битола 1999;
- Асимов, Муцаит, „Битолски арапски записи од XIV век“, *Битола низ вековите* (уред. А Стерјовски), vol. IV, Битола 2001;
- Ациевски, Коста, *Пелагонија во Средниот век, од доаѓањето на Словените до паѓањето под турска власт*, Скопје 1994;
- Димовски, Георги, *Битолските Евреи (Los Didjos di Monastir)*, Bitola 1995;
- Калеша, Хасан, *Најстарији вакуфски документи у Југославији на арапском језику*, Приштина 1972;
- Матковски, Александар – Аручи, Кемал, „Македонија и соседните области во хрониката на Солак Заде (1373-1633)“, *Историја*, vol. XIX/3, (1975);
- Матковски, Александар – Аручи, Кемал, „Македонија и соседните области во турската хроника ‘Такут теварих’ од Коџа Садудин-ефенди (1361-1520)“, *Историја*, vol. XXIII/2-3, (1979);
- Матковски, Александар – Аручи, Кемал, „Македонија и соседните области во хрониката ‘Беда-и ул векаи’ од Коџа Хусеин (1328-1491)“, *Историја*, vol. XV/2, (1979);
- Михајловски, Роберт, „Неколку османлиски споменици од Битола“, *Културно наследство*, vol. 26-27, Скопје 2001;
- Михајловски, Роберт, „Преглед на христијанската историја на Пелагонија и архиепископите хераклејско-пелагониски до 1767 година“, *Прилози*, Друштво за наука и уметност, vol. 54-55/I (1993);
- Острогорски, Георгиј, „Серска област после Душанове смрти“, *Посебна издања Византолошког института*, vol. IX, Београд 1965;
- Петров, Ѓорче, *Материали по изучувањето на Македонија*, Софија 1896;
- Романски, Ст., „Имената на некои македонски градове. – 3. Битола“, *Македонски преглед*, vol. V/4, Софија 1929;
- Соколоски, Методија, „Битола и битолско во XV и XVI век“, *Прилози на Македонската академија на науките*, vol. VI/2, Скопје 1975;
- Соколоски, Методија, „Прилеп и прилепско под турска врховна власт од XV до крајот на XVIII век“, *Прилеп и прилепско низ историјата*, Прилеп 1971;
- Соколоски, Методија, „Турски изворни податоци од XV и XVI век за градот Битола“, *Гласник на Институтот за национална историја*, vol. VII/1, Скопје 1963;
- Стојановски, Александар, *Градовите во Македонија од крајот на XIV до XVII век*, Скопје 1981;
- Стојановски, Александар, *Македонија во турското средновековие*, Скопје 1989;
- Суботиќ, Гојко, *Охридската сликарска школа од XV век*, Охрид 1980;
- Тевфик, Мехмед, „Кратка историја битолског вилајета“, *Братство*, vol. XXVII (прев. Г. Елезовиќ), Београд 1933;
- Томовски, Крум, „Џамии во Битола“, *Годишен зборник на Техничкиот факултет*, Скопје 1956/57;
- Томоски, Томо, „Како топонимот Манастир се наложил за втор назив на градот Битола“, *Македонија низ вековите*, Скопје 1999;
- Хаџи-Василевиќ, Јован, „Град Битола“, *Кроз Стару Србију и Македонију 1897 године*, Братство, vol. XIV, Београд 1911;
- Цепенков, Марко, *Преданија*, vol. VII, Скопје 1972.

Robert MIHAJLOVSKI

THE TOWN OF BITOLA / MANASTI'R AFTER THE OTTOMAN CONQUEST OF 1385

Summary

The paper gives a profound analysis of the historic events concerning the conquest of Bitola in 1385. Furthermore, gives a view and study of the Ottoman town of Toli Manast'ir, and more about the substructure concerning the content of the population. It presents an observation on the subject of the structure and the organization of the town, and the public buildings, observing the Ottoman tax registers – *defterler*, the religious endowments *wakf*, and also

viewing the few preserved judiciary archives dating from the 15th to the 19th centuries. The preserved cultural heritage with the numerous monuments, equally with the archeological research, also give a valid preview of the rich history of this well known Balkan town, which was a noticeable in the 16th – 19th centuries with its urban growth, and a center where the three religions had built tolerance and mutual living.